

Inhoud

Inleiding	13
DEEL I	
Voor 1885: de lange aanloop tot de kolonisatie van Midden-Afrika	19
HOOFDSTUK 1 Het koninkrijk Kongo: een Atlantis in equatoriaal Afrika	20
1.1 Kongo en Portugal	20
1.2 De eerste Nederlandstalige geschriften over Kongo	26
1.2.1 Martijn Everart: het groot en vermaard koninkrijk Kongo	26
1.2.2 Zeilgidsen en encyclopedische overzichten	29
1.2.3 Het reisjournaal van Pieter van den Broecke	32
HOOFDSTUK 2 Dwars door Congo	36
2.1 Avonturier tegen wil en dank	36
2.2 Een briefroman met een boodschap	38
HOOFDSTUK 3 Terug naar Afrika	41
3.1 Nederlandse handelaars aan de Congomonding	41
3.1.1 Lodewijk Kerdijk en de Afrikaansche Handels-Vereeniging	41
3.1.2 Onno Zwier van Sandick: een handelaar met een geweten	47
3.2 De exploratie van Centraal-Afrika	50
3.2.1 De witte vlekken ingekleurd	50
3.2.2 Een Nederlandse ontdekkingsreis	53
HOOFDSTUK 4 De koloniale ambities van Leopold I	57
4.1 Een kolonie als uitlaatklep	57
4.2 <i>Batavia</i> van Hendrik Conscience: de eerste Vlaamse koloniale roman	59
4.2.1 Een tendensroman	59
4.2.2 Een melodrama in Oost-Indië	60
4.2.3 Nationalisme en kolonialisme	61
4.2.4 Met twee maten en gewichten	64
4.2.5 In de tijdgeest	67
HOOFDSTUK 5 Leopold II: op zoek naar prestige en fortuin	69
5.1 In de voetsporen van zijn vader	69
5.2 De totstandkoming van Congo-Vrijstaat	70
5.2.1 De voorbereiding van de weg	70
5.2.2 A.-C. van der Cruyssen: een morele kruistocht	73
5.3 Naar Midden-Afrika	78
5.3.1 Tegen de slavenhandel	78
5.3.2 Ameet Vyncke, een missionaris-martelaar	79
5.3.3 De eerste expedities	85

5.3.4 Stanley, de breker van rotsen	88
5.3.5 Cyriel Buysse: de gemeentepolitiek als farce	92
5.3.6 E. en C. De Neve: alleen maar voordelen	94

DEEL II

Van 1885 tot 1908: van utopie naar dystopie 97

HOOFDSTUK 6 Een gigantisch privé-eigendom in Afrika	100
6.1 Inbezitneming	100
6.1.1 Administratie en bestuur	100
6.1.2 Consolidatie van het grondgebied	106
6.2 Economische politiek	108
6.2.1 Chronisch geldgebrek	108
6.2.2 Van vrijhandel naar monopolie	110
6.2.3 Reuzenwinsten	113
6.3 Een uitgekiende propagandastrategie	115
6.3.1 Woord en wederwoord	115
6.3.2 Brussel-Tervuren 1897	117
6.3.3 Kunstenaars en verzamelaars	119
HOOFDSTUK 7 Kolonialistische teksten	123
7.1 Bezield met beschavingsidealisme	123
7.2 Katholieke missionarissen en protestantse zendelingen	127
7.2.1 Constant De Deken: een voortrekker in de missionering	127
7.2.1.1 Een Vlaamse held	127
7.2.1.2 Een strijdvaardig missionaris	129
7.2.1.3 Een heilzame invloed	133
7.2.2 Gustaaf van Acker: een verkenningstocht in het land van de Baluba	137
7.2.3 Jules Garmyn: een catechismus over Congo	138
7.2.4 William H. Sheppard: de zwarte Livingstone	141
7.2.4.1 Katholieken en protestanten	141
7.2.4.2 Respect en engagement	142
7.3 Ambtenaren en bezoekers	145
7.3.1 Pieter Danco: ideaal en werkelijkheid	145
7.3.1.1 Een mini-Europa in Afrika	145
7.3.1.2 Zelfopoffering met beperkte toepasselijkheid	150
7.3.2 Pieter De Mey: een luisterrijke inhuldiging	151
7.3.2.1 Blanke zelfgenoegzaamheid	151
7.3.2.2 Cultuur versus natuur	154
HOOFDSTUK 8 Internationale protesten	159
8.1 De eerste dissonanten	159
8.2 De open brieven van George Washington Williams	160
8.3 De ophanging van Charlie Stokes	162
8.4 Steeds meer regenstemmen	164

8.4.1	Protestants verzet	164
8.4.2	Onverdachte bronnen	166
8.4.3	Joseph Conrad: schipper op de Congostroom	170
8.4.4	Roger Casement: een officieel rapport	173
8.4.5	De Congo Reform Association van Edmund D. Morel	174
8.5	Annexatie	178
8.6	Een massamoord	179
8.7	Een samenzwering van stilte	181
HOOFDSTUK 9 Kritische teksten over Congo Vrijstaat		183
9.1	Cyriel Buysse: de wildheid van Vlaanderen	183
9.1.1	Blanke onbeschaafdheid	183
9.1.2	Het beschavingsideaal ontluisterd	184
9.2	Anton Greshoff: een humanitair handelsagent	187
9.2.1	Van alle markten thuis	187
9.2.2	De leugens doorprikt	192
9.2.3	Weinig vleierende commentaar	194
9.3	Henri van Booven: de wrede tropen	195
9.3.1	Een autobiografische roman	195
9.3.2	Een helletocht	196
9.3.3	Een graf voor de blanken	198
9.3.4	Een overbodige toevoeging	200
HOOFDSTUK 10 Désiré Bossaerts: een pleidooi ter verdediging van Congo Vrijstaat		203
10.1	Een persoonlijk onderzoeksrapport	203
10.2	Een zelfverkleerde held	206
10.3	De man van het gerecht	207
10.4	In officiële hoedanigheid	208
10.5	Rassenjustitie	210
10.6	De stem van de Congolees	213
10.7	Met onwankelbare overtuiging	215

DEEL II

Van 1908 tot 1960: Belgisch Congo onder paternalistisch bestuur	219
--	-----

HOOFDSTUK 11 Mise-en-valeur	224	
11.1	Albert in de kolonie	224
11.2	Een gemiste kans	228
11.3	De eerste jaren na de overname: geen ommezwaai	233
11.4	Het interbellum: grootschalige ontwikkeling	241
11.5	De Tweede Wereldoorlog: bijkomende lasten	247
11.6	Na de Tweede Wereldoorlog: toenemende welvaart	250

11.7 Een modelkolonie	252
11.8 Ontworteling en opstand	261
11.9 Het einde van de kolonie	263
HOOFDSTUK 12 Kolonialistische teksten: zwart is niet altijd schoon	270
12.1 Beschaven als maatstaf	270
12.2 Missionarissen-schrijvers	275
12.2.1 De brenger van licht, liefde en het eeuwige leven	275
12.2.2 Met het vuur van het geloof	280
12.2.3 Adolf Verreet: schrijver van fictie en memoires	288
12.2.3.1 Mabumba, de edele wilde	288
12.2.3.1.1 Een katholieke ontknoping	288
12.2.3.1.2 Blanke vaders	291
12.2.3.1.3 De westerse beschaving in diskrediet	293
12.2.3.2 Twee verblijfsverslagen en een jeugdboek	297
12.2.4 Aandacht voor de Congolese talen en culturen	299
12.2.4.1 Uit noodzaak tot bekering	299
12.2.4.2 Leo Bittremieux: kruisvaarder tegen het heidendom	302
12.2.4.3 Leo Minjauw: Beatrijs in de tropen	305
12.2.4.4 Harry van Thiel: haat en liefde	308
12.2.5 Met weinig begrip	311
12.3 Kolonialen en bezoekers	312
12.3.1 Reis- en verblijfsverslagen	312
12.3.1.1 In de voetsporen van de pioniers	312
12.3.1.2 Vincent Diericx: een kolonie in volle ontwikkeling	313
12.3.1.3 Mariette Haugen: tochten in het onbekende	315
12.3.1.4 Op avontuur	317
12.3.2 Kolonialistische fictie	318
12.3.2.1 Op basis van persoonlijke ervaring	318
12.3.2.2 Jef De Pillecijn: Congolese hoofdpersonages	318
12.3.2.3 Marcel Tollet: in dienst van een ideaal	322
12.3.2.4 Simon Smits: buiten de geschiedenis	323
12.3.2.4.1 Een succesvolle planter	323
12.3.2.4.2 Een gedreven missionaris	325
12.3.2.4.3 Een handelaar en grootwildjager	326
12.3.2.4.4 Een naïef beschavingsgeloof	327
12.3.2.5 Fernand Goddemaer: het paternalisme ten top	328
12.3.2.5.1 Een dwingende boodschap	328
12.3.2.5.2 De toekomst van Congo	331
12.3.2.6 Een nostalgische bloemlezing	334
HOOFDSTUK 13 Kolonialistisch-kritische werken	337
13.1 Constructieve kritiek	337
13.2 Reis- en verblijfsverslagen	337
13.2.1 Amaat Burssens: een academicus in Congo	337

13.2.1.1	Openheid voor de inheemse cultuur	337
13.2.1.2	In de greep van de angst	340
13.2.2	Jef van Wynsberghe: een naïeve koloniaal	342
13.2.3	Junius Ingerman: in het belang van de wereldvrede	344
13.2.4	Frans Dille: impressies in woord en beeld	346
13.3	Fictie	348
13.3.1	De liefde van de ménagère	348
13.3.1.1	Een nieuw leven, een nieuwe liefde	348
13.3.1.2	Ernest Tilemans: oprechte liefde in de tropen	349
13.3.1.3	Alfons Vermeulen: een Geeraerts <i>avant la lettre</i>	351
13.3.1.3.1	Leven in het paradijs	351
13.3.1.3.1.1	Geen moederskindje	351
13.3.1.3.1.2	Op voet van gelijkheid	353
13.3.1.3.2	Over ridders en menseneters	356
13.3.2	J. Esra: de stereotypen ontkracht	358
13.3.3	Jean Gustave Schoup: uitbuiting door de mijnmaatschappijen	362
13.3.4	Frans De Prez: op zoek naar fortuin	367
13.3.5	Frans Beckers en Sylva De Jonghe	367
13.3.5.1	Gelijkgezinde tegenpolen	367
13.3.5.2	Frans Beckers alias Frans Demers alias Johan Mark Elsing	369
13.3.5.2.1	Een geboren koloniaal	369
13.3.5.2.2	Afrika als pretpark	370
13.3.5.2.2.1	Een rally doorheen Midden-Afrika	370
13.3.5.2.2.2	De ontgroening van de nieuwbakken koloniaal	371
13.3.5.2.3	Een aards paradijs	373
13.3.5.2.3.1	Heerser over mens en dier	373
13.3.5.2.3.2	Beschaven maar met mate	375
13.3.5.2.4	Terug in de geschiedenis	379
13.3.5.2.4.1	Een heldenepos zonder kern	379
13.3.5.2.4.2	Een stamhoofd zonder stam	381
13.3.5.2.4.3	Een chef zonder macht	383
13.3.5.2.5	Ander werk van Frans Beckers	385
13.3.5.3	Sylva De Jonghe: een kolonialist tegen beter weten in	386
13.3.5.3.1	Onoplosbare tegenstellingen	386
13.3.5.3.2	Degeneratie alom	387
13.3.5.3.3	Oververzinnelijking in de tropen	389
13.3.5.3.3.1	Een onafwendbaar noodlot	389
13.3.5.3.3.2	De rechten van de beschaving	392
13.3.5.3.4	Het donkere hart van Afrika	394
13.3.5.3.4.1	Gefnuikt idealisme	394
13.3.5.3.4.2	Een gewaardeerde blanke	397
13.3.5.3.4.3	Illusie en werkelijkheid	398

13.3.5.3.5	Tegen alle tegenstand in	399
13.3.5.3.5.1	De heldhaftige broussemannen	399
13.3.5.3.5.2	Rechtzetting	400
13.3.5.3.6	Koloniseren versus beschaven	401
13.3.6	Gerard Walschap: een fluwelen revolutie	402
13.3.6.1	Veel lof	402
13.3.6.2	Beschaven met een hart	406
13.3.6.3	Een utopisch schrijversproject	407
HOOFDSTUK 14	René Poortmans: een anti-kolonialistisch auteur	410
14.1	Lijden aan de tropen	410
14.1.1	Congolese verdrukking, blanke onverschilligheid	410
14.1.2	Poortmans en Schoup	412
14.2	Ander Congowerk van Poortmans	412
HOOFDSTUK 15	De aanloop tot de onafhankelijkheid: van 1955 tot 1960	414
15.1	Hoogtepunt en eindpunt	414
15.2	Reis- en verblijfsverslagen	415
15.2.1	De Lentdecker met koning Boudewijn op Congobezoek	415
15.2.2	Karel Jonckheere: van criticus tot bewonderaar	416
15.2.3	Bert Fierens: de anonieme koloniaal op het voetstuk	417
15.2.4	Wim Hornman en Go Verburg	419
15.3	Fictie	421
15.3.1	Victor Vervloet: Congo als decor	421
15.3.2	Max Brecht: Streuvels in de tropen	421
15.3.3	Cor Ria Leeman: een zwarte Grote Heer met een westerse agenda	422
15.3.4	Piet van Aken: cynische machtsspelletjes	424
15.3.5	Robrecht De Sadeleer: de overgang naar de onafhankelijkheid	427
15.3.5.1	Een moeizame strijd om overleving	427
15.3.5.2	Het uiteenspatten van de koloniale zeepbel	429
HOOFDSTUK 16	Kinder- en jeugdliteratuur	433
16.1	Kuifje in het nauw	433
16.2	Informatieve boeken	434
16.2.1	Encyclopedische en geschiedkundige werken	434
16.2.2	Reisverhalen	437
16.3	Avonturen- en beschavingsverhalen	440
16.4	Op christelijke leest	444
	Terugblik: met haast volkomen eensgezindheid	445
	Eindnoten	455
	Bibliografie	481
	Auteursregister	494